

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

АНОТОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ
ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ
ЗА 2012 РІК

УДК 001.89:[001.32:37](477-25)(048.2)

ББК 72.4(4Укр-2к)в7

А 69

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 6 від 28.03.2013 року)*

Редакційна колегія:

О. М. Топузов, д-р пед. наук, проф. – головний редактор;

М. В. Головка, канд. пед. наук, ст. наук. співробітник;

Л. Д. Березівська, д-р пед. наук, проф., вчений секретар;

Н. М. Бібік, д-р пед. наук, проф., дійсний член НАПН України;

О. І. Пометун, д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України;

Т. М. Засєкіна, канд. пед. наук, ст. наук. співробітник;

С. О. Науменко, канд. пед. наук – відповідальний редактор;

С. В. Косянчук – літературний редактор.

А 69

Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2012 рік : наукове видання. – К. : Інститут педагогіки, 2013. – 352 с.

Збірник містить анотовані результати науково-дослідної роботи співробітників, докторантів, аспірантів, здобувачів, наукових кореспондентів Інституту педагогіки НАПН України за 2012 рік, а також стислі повідомлення від учителів загальноосвітніх навчальних закладів, що є експериментальними майданчиками інституту.

УДК 001.89:[001.32:37](477-25)(048.2)

ББК 72.4(4Укр-2к)в7

якісної друкованої продукції залучалися високопрофесійні фахівці різних галузей науки й виробництва, медики, книгознавці, письменники, відомі суспільно-політичні діячі залежно від тематики друкованої продукції.

Вивчення й узагальнення досвіду творення українських навчальних книг у 1917–1933 рр., системи дидактичних вимог до розроблення їх структури й змісту в період українізації освіти й культури збагачують сучасні наукові дослідження.

У пошуках нових механізмів удосконалення навчання в 1918–1919 рр. у стислі терміни було організовано і проведено конкурс шкільних підручників. У цей період були створені й удосконалені підручники, навчальна й інша література, яка й до сьогодні має наукову цінність (О. Астряб, П. Баранов, А. Заліський, А. Кисельов, К. Лебединцев, Л. Синявин, В. Франковський, Ф. Шиндлер та ін.). Українською мовою були перекладені й доопрацьовані кращі російські й німецькі підручники П. Баранова, Ф. Шиндлера, Л. Синявина, А. Заліського та інші.

У 1926 р. Державний науково-методологічний комітет УСРР підготував збірник методичних матеріалів з питань підручникотворення для масової школи. Концептуально закріплюється пріоритетність ідеологічних вимог до підручника, відтісняючи питання науковості й дидактичної доцільності на другорядне місце.

Вивчення й узагальнення вітчизняного досвіду створення національних шкільних підручників надзвичайно важливе на сучасному етапі підручникотворення в Україні. Дослідження наукових проблем формування системи вимог до навчальної літератури 20–30-х рр. ХХ ст. мають стати основою вироблення сучасних підходів у побудові методичних систем навчання та їх реалізації в підручниках.

УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ П. ЛЕСГАФТА КИЇВСЬКИМИ ГРОМАДСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПОДВИЖНИКАМИ

Ю. В. Черпак

Початок ХХ ст. характеризується підвищеним інтересом з боку київської громадськості до принципово нового руху – фізичного виховання молоді. Цілісна система фізичного виховання, створена (1874) та обґрунтована видатним вітчизняним ученим П. Лесгафтом, базувалася на розроблених ним вправах, пов'язаних з системним формуванням і вдосконаленням необхідних

у житті людини рухових умінь і навичок. П. Лесгафт визначив педагогічний зміст таких завдань, підкресливши, що було б помилково обмежувати фізичне виховання лише турботою про розвиток тілесних якостей людини, його необхідно поєднувати з розумовим, моральним, волевим, естетичним вихованням тощо у їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Він довів, що на розвиток організму впливають також навколишнє середовище та фізичні вправи: «все, що вправляється, розвивається і вдосконалюється – розвивається, що не вправляється – розпадається».

Зазначені ідеї знайшли своє відображення і подальший розвиток у праці київського лікаря і педагога О. Анохіна «Вольова гімнастика» (1913), де автор пропагує тезу про те, що від «правильних функцій нашого організму залежить діяльність мисленнєвого апарату (мозку) та нервової системи <...> Майбутнє належить сильним, – і сильним не лише розумом, волею, моральними якостями, а й мускульною енергією, котра породжує не лише силу, а й дає здоров'я». Отже, діяч підтверджує положення П. Лесгафта про взаємозв'язок і взаємообумовленість фізичного, морального, розумового, трудового і естетичного виховання.

Згадані теоретичні міркування були зреалізовані у діяльності київських студентських спортивних осередків (гуртки і товариства при Київському політехнічному інституті, при Університеті Святого Володимира) та громадських організацій типу «Юні розвідники», ініціаторами створення яких стали О. Анохін і його однодумець, теж лікар і педагог, В. Крамаренко. Зміст навчально-виховної роботи в загонах розвідників включав вивчення основ скаутизму, батьківщинознавство, релігієзнавство, основи гігієни, ручну працю, природознавство, знання з санітарної справи, з військової справи, з мореплавства, з сільського господарства, з пожежної справи.

Педагогічні погляди О. Анохіна на фізичне виховання, зокрема щодо використання «природних фізичних вправ» і застосування здібностей юнацтва та молоді у природному середовищі, лягли в основу так званої «гімнастики нервів», яка пропагує принципи руху на основі врахування психології і фізіології рухового апарату, що підтверджує тезу П. Лесгафта про педагогічний сенс фізичного виховання, який вважаємо суголосним поглядам В. Крамаренка щодо психофізіологічної основи фізичного розвитку молоді.

ЗМІСТ

<i>Науково-експериментальна робота Інституту педагогіки НАПН України: здобутки і перспективи – О. М. Топузов</i>	3
ЛАБОРАТОРІЯ ДИДАКТИКИ	6
<i>Актуальність проблеми фундаменталізації змісту освіти у старшій школі – Г. О. Васьківська</i>	6
<i>Проблема фундаменталізації змісту гуманітарних предметів у теорії навчання і практиці старшої школи – О. В. Барановська</i>	8
<i>Фундаменталізація змісту освіти: компетентнісний підхід – С. П. Бондар</i>	9
<i>Дидактичні умови формування системи екологічних знань старшокласників у процесі фундаменталізації змісту освіти – Н. В. Захарчук</i>	11
<i>Педагогічні засоби розв'язання проблеми фундаменталізації змісту курсів за вибором у старшій школі – В. І. Кизенко</i>	12
<i>Опанування фундаментальних природничих знань учнями старшої школи – Л. А. Липова</i>	13
<i>Проектування блоків універсальних навчальних дій як основа фундаменталізації змісту освіти старшокласників – С. Е. Трубачева</i>	15
<i>Формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників як детермінанти особистісно зорієнтованого навчання – С. В. Косянчук</i>	16
<i>Міжпредметні зв'язки в умовах фундаменталізації змісту суспільно-гуманітарних предметів у старшій школі – Р. І. Осадчук</i>	17
<i>Способи індивідуалізації в умовах профільного навчання – Г. О. Діденко</i>	18
<i>До проблеми формування соціальної компетентності старшокласників – М. А. Жданова</i>	20
<i>Особливості моделювання інноваційного розвитку освітнього середовища гімназії – А. Г. Жукова</i>	21
<i>Допрофільна підготовка – важливий крок до компетентнісної освіти – П. І. Замаскіна</i>	22
<i>Факультативи з людинознавства в умовах фундаменталізації змісту варіативного освітнього компонента – Л. Г. Чабан</i>	23
ЛАБОРАТОРІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ	25
<i>Оцінювання перспектив інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу – Д. О. Пузіков</i>	25
<i>Передумови створення технології комплексного оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів – К. В. Гораши</i>	26
<i>Реперні точки педагогічного прогнозування – В. М. Зоц</i>	27

<i>Міжнародна співпраця як чинник інноваційного розвитку ліцею – С. М. Шевцова</i> ..	28
<i>Оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу як проблема сучасної педагогічної науки і практики – Г. Д. Щекатунова</i>	30
<i>Організаційно-педагогічний супровід оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу – В. Ю. Варва</i>	31
<i>Суспільно-громадське оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу – Г. М. Волченкова</i>	32
<i>Особливості освітньої діяльності сучасної вечірньої школи – О. В. Лавриненко</i> ..	33
<i>Модернізація методичної роботи у школі-інтернаті як головний чинник інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу – К. С. Соджак</i>	35
ЛАБОРАТОРІЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ ЗАКЛАДАМИ	37
<i>Використання організаційних механізмів у процесі управління розвитком школи – Л. М. Калініна</i>	37
<i>Організаційний механізм як система і об'єкт дослідження – Л. М. Калініна, В. П. Лавринчук</i>	39
<i>Внутрішньошкільні суб'єкти і форми впровадження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти – Н. М. Островерхова</i>	40
<i>Теорія і технології реалізації інвестиційних механізмів в управлінні розвитком загальноосвітнього навчального закладу – І. О. Климчук</i>	41
<i>Організаційні механізми громадсько-державного управління загальноосвітніми навчальними закладами – О. М. Онаць</i>	43
<i>Досвід і стан правового й технологічного забезпечення організаційного механізму управління діяльністю загальноосвітнього навчального закладу – М. Г. Шевцов</i>	44
<i>Управління навчальним закладом: організаційний аспект – В. А. Нідзієва</i>	45
<i>Розвиток управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу засобами інформаційно-комунікаційних технологій – О. В. Пігуль</i>	47
ЛАБОРАТОРІЯ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ	48
<i>Класифікації дітей як напрям педагогічних досліджень в українській педагогіці 20-х років ХХ ст. – Н. П. Дічек</i>	48
<i>Державна політика щодо диференціації організації і змісту шкільної освіти в Українській Соціалістичній Радянській Республіці (1919–1932) – Л. Д. Березівська</i>	49
<i>Диференціація типів шкільних навчальних закладів у «Кодексі законів про народну освіту УСРР» (1922 рік) – М. Я. Антонець</i>	51

<i>Організація навчального процесу в земських школах (кінець XIX – початок XX століття) – Н. Б. Антонець</i>	52
<i>Церковнопарафіяльні школи в системі початкової освіти (кінець XIX століття – 1917 рік) – Л. С. Бондар</i>	53
<i>Особливості розвитку початкової освіти в Українській РСР (30-ті роки XX століття) – Т. Л. Гавриленко</i>	55
<i>Диференціація змісту освіти в період українізації (20-ті роки XX століття) – Т. І. Куліш</i>	56
<i>До предметної побудови змісту загальної середньої освіти (30-ті роки XX століття) – Л. В. Пироженко</i>	57
<i>Політехнізація навчального процесу в дитячих містечках як форма диференціації освіти (1920–1930-ті роки) – Т. В. Філімонова</i>	58
<i>Діяльність російських шкіл як прояв національної освітньої політики в умовах українізації (20-ті роки XX ст.) – С. М. Шевченко</i>	59
<i>Проблема розвитку перцептивної техніки у майбутніх учителів – І. І. Киричок, В. Г. Кучерявець</i>	61
<i>О. Ф. Лазурський про феномен формування та розвиток особистості – І. В. Леонтєва</i>	62
<i>Університети – центри науково-дослідної роботи в Україні у XIX ст. – О. В. Новицька</i>	63
<i>Нормативне забезпечення процесу оцінювання навчальних досягнень учнів в імперську добу (початок XX століття) – С. С. Остапчук</i>	64
<i>Педагогічні засади роботи шкільних бібліотек в Україні (друга половина XIX ст. – 20-ті роки XX ст.): історіографія питання – О. С. Покусова</i>	65
<i>Вплив друкованої продукції періоду українізації на пробудження національної свідомості (20–30-ті роки XX століття) – О. В. Ситник</i>	66
<i>Упровадження ідей П. Лесгафта київськими громадсько-педагогічними подвижниками – Ю. В. Черпак</i>	67
ЛАБОРАТОРІЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	69
<i>Концепт якості освіти: сучасні ідеї в зарубіжжі – О. І. Локишина</i>	69
<i>Тотальний менеджмент якості у шкільній освіті – Н. М. Лавриченко</i>	70
<i>Освітні реформи як інструмент підвищення якості шкільної освіти у Франції – Г. С. Єгоров</i>	71
<i>Основні чинники забезпечення якості загальної середньої освіти у Німеччині – Н. В. Шеверун</i>	72
<i>До питання про демократизацію загальної середньої освіти у Федеративній Республіці Німеччина – А. П. Джуріло</i>	74

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Анотовані результати
науково-дослідної роботи
Інституту педагогіки
за 2012 рік**

Збірник наукових праць

Літературний редактор – С. В. Косянчук
Верстання та дизайн – А. О. Басін
Обкладинка – П. В. Резніков

Підписано до друку 10.04.2013 р. Формат 60x84 ¹/₁₆
Гарнітура Times. Друк офс. Папір офс.
Ум. друк. арк. 20,46
Наклад 300 пр. Зам. 13-134.

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Артема, 52-а, корп. 2; тел./факс: (044) 484-30-71

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовників розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3563 від 28.08.2009 р.

Віддруковано в друкарні «Видавництво «Фенікс»».
03680, Україна, м. Київ, вул. Шутова, 13-б.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 271 від 07.12.2000 р.